

שואל'ן ומד"יקין בפרשת 'החודש הזה לכם'

והתשובה:

לדעת ת"ק הפסוק 'מיום הראשון עד יום השביעי' איננו בא לתחום את משך זמן איסור החמץ!

אלא לדעתו: 'כי כל אוכל חמץ ונכרתה', בא לנמק טעם הציווי 'תשביתו' [מחצות י"ד] הרחקה שלא מצינו באיסורים אחרים

[ואין זה רק מפני שלא בדילים ממנו במשך השנה' – שהרי גם איסורי נזיר כן, ולא אמרו לנזיר 'להשבית היין מביתו – אלא גם בגלל חומרת איסור כרת שבו!]

ואין לדמותו לאיסור אכילה ביום הכיפורים שאף הוא בכרת, כי איננו איסור 'חפצא'!

וכך יש לקרא הפסוק:

(טו) שְׁבַעַת יָמִים מִצֹּת תֹּאכְלוּ אֶךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן [=שקודם לשבעת הימים, היינו י"ד] תִּשְׁבְּתוּ שָׂאֵר מִבְּתֵיכֶם [=וטעם ההשבתה שש שעות מלפני כניסת איסור ב"י וב"י, הוא במאמר המוסגר בגלל שיש כאן איסור כרת:] [כִּי כָל אֹכֵל חֶמֶץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל] + וגם לאחר 6 שעות עיכול בקיבה!

וחובת 'השבתה' זו נמשכת, גם לאחר י"ד:

אבל רק בחולו של מועד [מיום הראשון עד יום השְׁבַעַת]

• 'איסור המלאכה' ביום הראשון וביום השביעי, היה לו להצמידו ל'חגותם אותו חג לה'... שבעת ימים מצות תאכלו' ושם לקבוע את הראשון והשביעי כ'מקרא קדש' ואיסור מלאכה

למה נסמך 'איסור המלאכה' רק אחרי מצוות 'תשביתו' שהיא רק פרט צדדי הנוהג מחצות י"ד [בטרם התקדש החג]?

והביאור בהקדם חבר"תא:

מסכת ערכין דף יח/א

דתניא מיום הראשון ועד יום השביעי יכול ראשון ולא ראשון בכלל, שביעי ולא שביעי בכלל, כענין שנאמר [ויקרא יג.ב. בענין מצורע]: 'מראשו ועד רגליו' ראשו ולא ראשו בכלל רגליו ולא רגליו בכלל ת"ל עד יום האחד ועשרים לחודש בערב [=הוא איסור אכילת חמץ] רבי אומר: אינו צריך 'ראשון' - וראשון בכלל, 'שביעי' - ושביעי בכלל.

• כיצד יעלה על הדעת שאיסור חמץ איננו כולל 'ראשון ושביעי' – הלא כבר נאמר: 'שבעת ימים מצות תאכלו' [ולא חמץ!]

ועוד לכתוב קרא: 'כי כל אוכל חמץ שבעת ימים ונכרתה'... ולישתוק ולא יצטרך פסוק מיותר... 'עד יום האחד ועשרים בערב'?

'כרת' לשבעה ימים בלבד?...

ספר שמות פרק יב

(טו) שְׁבַעַת יָמִים מִצֹּת תֹּאכְלוּ אֶךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבְּתוּ שָׂאֵר מִבְּתֵיכֶם כִּי כָל אֹכֵל חֶמֶץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבַעַת

(טז) וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבַעַת מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶה לֹא יַעֲשֶׂה בָהֶם אֶךְ אֲשֶׁר יֹאכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם:

• היה לו לומר 'כי כל אוכל חמץ – מיום הראשון עד יום השביעי' – [דינו: 'ונכרתה הנפש ההיא מעמיה' – לתמיד] כי הנוסח שנכתב מטעה שנענש ב'כרת' רק לשבעה ימים?!

• שני דינים נאמרו בפסוקים הללו: [א] ההשבתה מחצות י"ד [ב] האוכל חמץ עונשו כרת!

אבל מאי משמעות ה'כי כל אוכל חמץ ונכרתה'? וכי עונש ה'כרת' הוא הנימוק למצוות 'תשביתו'?

[=לאפוקי יום הראשון ויום השביעי עצמם, בהם א"א 'להשביית' חמץ הנמצא בחג, ע"י שריפה, שהיא מלאכה האסורה ביו"ט!]

ולכן הצמיד הכתוב את 'איסור המלאכה' לדין 'תשבייתו', ללמדנו ש'ראשון ושביעי' – אינן בכלל חיוב ההשבתה ב'שריפה'!

כי ת"ק טבדא ליה כר"ע: אין ביעור חמץ אלא שריפה!

אך כדי שלא נקיש מה'השבתה' שגם חיוב מצה אינו כולל את היום השביעי... – הוצרך לפסוק: עד יום האחד עשר בערב'

•

אבל רבי ס"ל כחכמים 'אף מפרר וזורר לרוח או מטיל לים' – השבתה האפשרית גם ב'ראשון ושביעי' [מי בכלל וגם עד בכלל]

[ולא הוצרך הפסוק 'עד יום האחד ועשרים בערב – אלא ללמד שגם בלילות – כדפירש"י]

וְשִׁמְרֶתֶם אֶת הַמִּצְוֹת

(יז) וְשִׁמְרֶתֶם אֶת הַמִּצְוֹת כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת צְבָאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וְשִׁמְרֶתֶם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם:

רש"י על שמות פרק יב פסוק יז (יז) ושמרתם את המצוות – קלל יבאו לידי תמוז מכאן אמרו: תפח! תלטוש בצונן.

רבי יאשיה אומר: אל תהי קורא את המצוות, אלא את המצוות, כדרך שאין מחמיצין את המצוות, כך

אין מחמיצין את המצוות, אלא אם באה לידך עקה אותה מיד:

לכאורה הוקשה לרש"י:

'מצה' - נקראת כך לאחר שנאפתה – ואין 'שימור' לאחר אפיה! [לשומרו מהעכברים?]

אך א"כ צ"ל:

- אמאי לא פירש כפשוטו לשמור שלא להשהות הבצק יותר מח"י רגעים מהלישה? [ולא יצטרכו ל'לטוש בצונן'...]
- כיצד מוכח 'מכאן אמרו': שישנה עצה לעכב את החימוץ לאחר שכבר ניכרו בו סימני תפיחה, ע"י לטישה בצונן? [שזהו 'חידוש עצום']!

יש לומר, שהכרחו של רש"י הוא:

שהרי כבר הוזכר בתורה לעיל הציווי 'מצות על מרורים יאכלוהו' ולמה לא הזכיר דבר וחצי דבר על הצורך ב'שימורה-מהחמצה'?

[כי ברור שמשמעות 'מצה' היא מאפה שלא בא לידי חימוץ!]

מכאן אמרו: מוכח שאם הוצרכה התורה לציווי מפורש 'ושמרתם את המצוות', מדובר ב'בצק מרוד'

[ויאפו את הבצק... אשר הוציאו ממצרים עגות מצות ופירש"י: חדרה של מצה בצק שלא החמיץ קרוי מצה:]

שגם אם התגלו בו סימני תפיחה – יש לעכב ההחמצה ע"י ש'תלטוש בצונן'! וזאת כדי שלא תבאנה 'מצות המצוה' לידי שריפה!

כדאיתא במכילתא:

'ושמרתם... עד שלא תביאם לבית הפסול! אלא תפח תלטוש בצונן.

[נראה שהקפידא איננה על חשש שיעבור 'בל יראה', שהרי בידו לשורפו בערב פסח, אלא מחמת מעלתן של מצות מצוה שלא ישרפו בבית הפסול – דבר שלא שייך בפסח מצרים].

ולכן בפסוק הקודם ומצות על מרורים' שמדובר בפסח מצרים, לא הוצרך לצוות על שמירה מתפחה, שהרי אפאזה בחיפזון כי גורשו...

אבל הפסוק 'ושמרתם את המצוות' קאי ב'פסח דורות' שם תיתכן רשלנות בהעדר לחץ ו'תפח'.. אזי העצה: תלטוש בצונן

ולמה א"כ הוצרך רש"י לפירוש שני וכה-דרושי? כי לפירוש הא' - 'ושמרתם' איננו ציווי שלא להשהותו [פשיטא] – אלא 'עצה בדיעבד' למקרה ש'תפח' קא משמע לך?!

לפירוש הב' – החידוש 'כשם שאין מחמיצין את המצוות – כך אין מחמיצין את המצוות'...

[ולכאורה מה הקשר בין 'מצות' שעשויות להחמיץ לבין 'מצוות' שאינן מבצק?]

אלא לחדש [שלא רק שלא תפספס קיומה לגמרי, אלא] אפילו אם יש עצה לקיימה גם באיחור [כ'לטישה בצונן] אל תסמוך על זה 'ואל תחמיצנה' אלא קיימה בזריזות!

'אפיית התורה באש תנור התפילה' בזמנה אף אם אפשר לצאת יד"ח גם עד חצות...

לסיכום:

לפי' הא' – מדובר ב'מצות מצה' בלבד [ובדיעבד] [ר' יאשיה ס"ל שפסח דינו כקרבן ציבור] [ר' יאשיה – מדובר בכלל 'ציבור המצוות']

